

Az elektronikus könyv első modellje a gépi szövegszerkesztésből származik. A szövegszerkesztő a szöveget ASCII formátumba konvertálja. Ennek az az előnye, hogy minden szóra keresni lehet, és a szöveg vagy annak egy része további feldolgozás céljára konvertálható. E dokumentumok nem tartalmazzak viszont a formátumra vonatkozó információkat. Így készülnek például a *Project Gutenberg* vagy a *Library of the Future* elektronikus könyvei.

Az első modell egyik alváltozata, amikor a nyomtatott oldalakat szkennelvel tapogatják le. Ennek az a hátránya, hogy a tárolási igény az ASCII-ének legalább háromszorosa, nagy feloldóképességű monitort és nagyteljesítményű nyomtatót igényel, a használók csak külön megadott indexelő kifejezésekkel kereshetnek.

Az utóbbi alváltozat (például a *Voyager Expanded Books* nevű terméke) továbbfejlesztve lehetővé teszi a használók számára azt is, hogy manipulálják a szöveget (azaz kijelöljenek részt, könyvjelzőket, a margón megjegyzéseket helyezzenek el) anélkül, hogy szövegszerkesztőbe exportálnák azt. Egyes termékek hiperszöveg-szerű kapcsolatokat is tartalmaznak. Kívánságra meg lehet változtatni a betűkészletet, a megjelenítési formát, a sortávolságot.

Egy másik alváltozat a nyelvtanulást segíti: képi információkat, helyes kiejtést, szómagyarázatokat, tézauruszt, esetleg fordítást tartalmaz.

Az elektronikus könyv második modellje a számítógépes játékokhoz kapcsolódik. A piacon kapható legtöbb játéknál több adatot tartalmaz, és realiztikusabb szimulációkat tesz lehetővé. A játék különböző elektronikus információs termékek, például enciklopédiák, almanachok részét képezi (Time Almanac, Mammals: A Multimedia Encyclopedia). A cselekmény nem interaktívan zajlik, más szóval a menete lineáris. Legjobb esetben véletlenszerűen változtatják az egyes játékok lefolyását, többféle útvonalat és befejezést kínálnak.

Az elektronikus könyv harmadik modellje, az interaktív irodalom a televíziózással és a szóra-koztató iparral kapcsolatos. A számítógép videóval van összekapcsolva, lehetővé teszi a használó számára az interaktivitást. E termékek ASCII szöveget, audio és video jeleket tartalmaznak többféle hordozón (winchester, CD-ROM és videolemez). Példák: *Columbus: Encounter, Discovery, and Beyond; Illuminated Books and Manuscripts.*

A növekvő interaktivitás, modellezési és szimulációs képességek elvezetnek a virtuális valóság technikájának alkalmazásához, amely jól kihasználható például az útikönyvek esetében, a szépirodalomban pedig előbb-utóbb megjelenhetnek az interaktív regények.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 243, 258, 269, 289, 293, 309

Kommunikációs technikák

Lásd 222

KÖNYVTÁRGÉPESÍTÉS, KÖNYVTÁRÉPÜLET

Könyvtárgépesítés általában

Lásd 197, 232

Könyvtárépítés, berendezés

95/297

FUHLROTT, Rolf: Das neue Gebaude der Stadtbücherei Münster. Gebiert eine neue Architektur neues bibliothekarisches Denken? = ABI-Tech. 15.Jg. 1995. 1.no. 1-12.p. Bibliogr. 6 tétel.

Res. angol nyelven

A münsteri városi könyvtár új épülete*Könyvtárépület -közművelődés; Városi könyvtár*

Bolles és Wilson, a münsteri városi könyvtár építései egy olyan forradalmi információs központot terveztek, amelyik már a 21. század atmoszféráját vetíti előre. A könyvtár koncepciója, külső és belső építészete és berendezései egyaránt azt tükrözik, hogy az információtechnológia teljesen megváltoztatta a nyomtatott dokumentumok szerepét. Az eredmény egy három zónából álló (távoli, közép és közeli) könyvtár lett, az utolsó egy aktív tájékoztatósi központ egy média-utcával. Egy másik utca, a járókelők számára kialakított és a közeli Lamberti templomhoz vezető Könyvtár sétány két részre (tájékoztató- és könyvépület) osztja a könyvtárat. A két épület egyedülálló együttest alkot, s építészetével, felirataival és újszerű tér-kialakításával érdekes kontrasztot nyújt Münster történelmi belvárosában. A szerző kívül-belül végigvezeti az olvasót az épületen, ismertetve külső és belső építészeti megoldásait és a könyvtár filozófiáját.

(Autoref.)

Számítógépes könyvtári rendszerek**95/298**

OLMENDA, Carlos – MOSCOSO, Purificación: The integrated library systems market in Spain = Microcomp.Inf.Manage. 11.vol. 1994. 4.no. 281-293.p. Bibliogr.

Integrált könyvtári rendszerek piaca Spanyolországban*Információpiac; Integrált gépi rendszer*

A cikk a spanyolországi integrált könyvtári rendszerek jelenlegi helyzetét elemzi. Tájékoztató e rendszerek használatáról, adatokat közöl a forgalmazó cégekről és az általuk forgalmazott telepítések számáról. Külön elemzésben mutatja be a rendszerek megoszlását könyvtártípusok sze-

rint, s megvizsgálja a piac fejlődését 1982 óta, amikor az első ilyen terméket bevezették.

(Autoref.)

95/299

FRANKEN, Klaus: Zukunftsorientierte und mutige Entscheidungen sind notwendig! = Bibliotheksdienst. 29.Jg. 1995. 1.no. 62-67.p.

Jövőre célratoró és bátor döntésekre van szükség. Milyen rendszert választanak a német könyvtárak a közös katalogizálásra?*Gépi könyvtári hálózat; Integrált gépi rendszer; Közös katalogizálás; Szoftverválasztás*

Németországban jelenleg a következő hat, különböző nagyságú regionális számítógépes hálózat működik, a következő `szoftverekkel:

- az észak-német hálózat, amely 1995-ben magába olvasztotta az alsó-szászországi hálózatot; ez a PICA rendszert alkalmazza
- a berlini hálózat; a BIS-adatbázist használja
- Hessenben előkészületben van a HEBIS-hálózatról a PICA-ra való áttérés
- Észak-Rajna-Vesztfáliában és a délnyugat-német hálózatban a BIS-adatbázist használják
- Bajorországban a HEBIS-hálózat üzemel
- Saarlandban még nem döntöttek, milyen hálózatot hoznak létre.

Komolyan felmerült a hálózatok szoftverváltása. A Német Kutatási Társaság munkacsoportot hozott létre a kérdés tanulmányozására. A jövőre nézve a következő lehetőségek merültek fel:

1. Minden hálózat a PICA-t használja. – Ennek előnye az lenne, hogy a PICA bevált rendszer. Viszont nagy lenne a szoftvergyártótól való függés és annak a veszélye, hogy az azonos alapszoftver ellenére a rendszerek különböző irányban fejlődnek. A PICA egyébként az OSI-ISO értelmében nem nyílt rendszer. A fejlesztés szempontjából hátrányos lenne, hogy nem lenne a német piacon konkurens termék.

A további lehetőségek nem a PICA-t használnák, hanem

2. vagy a DABIS cég BIS 2000 rendszerét (ez hatékony átmenetet biztosítana; ugyanakkor a BIS 2000-t még nem próbálták ki),

3. vagy a bajor rendszert (ezt még nem próbálták ki nyílt rendszerként; további hátránya, hogy erőteljesen függ a gyártótól),

4. vagy pedig a német, vagy inkább a külföldi piacon keresnének egy megfelelő szoftvert (a német piac nem kínál megfelelő szoftvert, a nemzetközi piacon viszont nem veszik figyelembe a Németországban használatos RAK-WB katalogizálási szabályzatot és MAB formátumot),

5. vagy közösen saját szoftvert fejlesztenek ki (egy felmérés szerint a hálózatok szakemberei erre képesek is lennének; de ezek a rendszerek ma már olyan bonyolultak, hogy mire a saját fejlesztés elkészül, a rendszer már elavult).

Az öt alternatívát mérlegelve a 3. és az 5. szóba sem kerül. A 2. alternatíva nem realiztikus. Az 1. csak rövid távon látszik ésszerűnek és csak akkor, ha egyetlen hálózatot szeretnének Németországban létrehozni. Tehát csak az 4. lehetőség marad.

A német könyvtáraknak mindenekelőtt meg kell barátkozniuk azzal a gondolattal, hogy a RAK-tól és a hozzá tartozó MAB formátumtól megváljanak. Eddig ugyanis saját útjukat járták, egyedül ők valósították meg következetesen a párizsi konferencia ajánlásait. Ugyanakkor ezzel elszigetelték magukat az angol-amerikai fejlesztésektől. Az áttérésre igen alkalmas az idő, mert három hálózat szoftverválasztás előtt áll.

A RAK-WB szerint katalogizált tételek száma igen magas, ennek ellenére nagy ráfordítással középtávon kivitelezhető az áttérés. A retrospektív konverzió terén elért sikerek ezt igazolják.

A saját útnak az a következménye, hogy 1. bonyolult a nemzetközi adatcsere, 2. nehézkes, ha ugyan nem lehetetlen a nemzetközi programokban való részvétel, 3. meglehetősen korlátozott a számítógépesítési piac. Megérett a helyzet arra, hogy a könyvtárosok, a fenntartók és a tudományos felhasználók megvitassák és eldöntsék az optimális hozzáférés kérdését.

(Hegyközi Ilona)

95/300

WILLER, Mirna: CROLIST: Croatian Library and Information System = Vine. 97.no. 1994. 39-44.p. Bibliogr. 6 tétel.

A horvát könyvtári és információs rendszer, a CROLIST bemutatása

Integrált gépi rendszer

A zágrábi nemzeti és egyetemi könyvtár 1981-ben kezdte meg állománya és szolgáltatásai gépesítését egy saját fejlesztésű integrált rendszer telepítésével, amely UNIVAC kisgépen működött, 32 terminál csatlakoztatásával, valamint a VORTEX II operációs rendszer alkalmazásával. A bibliográfiai leírási formátum az IFLA UNIMARC akkori verziója volt.

1988-ban indították meg a fejlesztésnek egy újabb fázisát, mivel az addig használt hardver kapacitása nem tette lehetővé a további előrelépést, szoftverfejlesztést és a hazai könyvtári felhasználókkal való összeköttetést. Az új rendszer a CROLIST elnevezést kapta, amely a "CROatian Library and Information SYStem" rövidítése.

A rendszer az UNIMARC bibliográfiai szabványra, valamint az ORACLE integrált adatbáziskezelő rendszerre épül, amely az SQL keresőrendszer és a C nyelv használatát jelenti. A választás oka többek között a keresőrendszer gyorsasága, a C nyelv rugalmas alkalmazhatósága, valamint a megbízhatósága volt. Kommunikációs célokra a TCP/IP különböző variánsait használják.

Az integrált rendszer moduljai a katalogizáló, a kereső, a konvertáló, a gyarapító, a kölcsönző, a sorozati modulok.

A *katalogizáló modul* a kereső modullal együtt alkotja az integrált rendszer központi részét, alapját. A bibliográfiai és az authority rekordok létrehozásának folyamata a képernyőn azonos. Ennek egyes elemeit írja le a szerző, vagyis új rekord létrehozását, meglévő törlését, és az adatmásolást. A rekordokból létrehozhatóak katalóguscédulák, bibliográfiák, teljes bibliográfiai és egységesített besorolási rekordok UNIMARC és ISBD formában. A nyomtatott változat és a képernyőre megjelenítés mellett lehetséges a floppy lemezre, CD-ROM-ra való letöltés.

A *kereső modul* menü-vezérelt és a használó első lépésben nyolc szempont szerint kereshet. A keresés során lehetnek bizonyos szűkítések. A könyvtárosok számára lehetőség van az SQL használatára, amely még nagyobb lehetőségeket nyújt. Az angol nyelvű interfész az Interneten és X25 címeken is elérhető.

A *konverziós modul* lehetővé teszi az egységesített és a bibliográfiai adatok exportját és importját az ISO 2709 UNIMARC formátum és az újonnan fejlesztett rendszer UNIMARC formátuma között.

A *gyarapítási modul* együttműködik a többi modullal, lehetőségei többek között a könyvek beszerzési adatainak nyilvántartása, érkeztetés, valamint a kölcsönzési rekord létrehozása.

A *kölcsönzési modul*, amely a monográfiák és a bekötött folyóiratok kölcsönzési műveleteit tartalmazza, önállóan, a többi modultól függetlenül is használható.

A *sorozati modul* tartalmazza az időszaki kiadványok vásárlásával, előfizetésével és érkeztetésével kapcsolatos műveleteket.

A CROLIST rendszer a fent leírt intergált formában 1994 óta működik egy UNISYS 6000/64 gépen, amely 64 MB memóriával, 6,5 GB lemezkapacitással és 75 terminállal rendelkezik. Jelenleg több, mint háromezer rekord van az adatbázisban.

A rendszert már telepítették az ország több könyvtárában. A nemzetközi változat 1993-ban készült el UNILIB elnevezéssel.

(Bátonyi Viola)

95/301

HERNÁNDEZ, Nuria: Der Faden der Ariadne = Bibliotheksdienst. 29.Jg. 1995. 3.no. 482-487.p.

Ariadne fonala. A madridi Biblioteca Nacional gépi rendszerének kialakítása

Helyi gépi hálózat; Integrált gépi rendszer; Nemzeti könyvtár; Online katalógus

A Spanyol Nemzeti Könyvtár (Biblioteca Nacional) a SIRTEX könyvtári rendszer igényeknek megfelelő alkalmazására fejlesztette ki az ARIADNA adatbázist. A PCWEEK 24.11.94. számában megjelent spanyol nyelvű publikációt annak széles körű érdeklődésre számot tartó témája miatt német nyelvre fordították. A referátum ennek a német nyelvű fordításnak az alapján készült.

Az ARIADNA, a Spanyol Nemzeti Könyvtár automatizált katalógusa, napjainkban több, mint egymillió nevet és tárgyszót tartalmaz. Feltár 480 ezer mai monográfikus munkát, 20 ezer történeti

monográfiát, 35 ezer folyamatos gyűjteményes művet, 1100 nyomtatványt, folyóiratot, fotóanyagot, 900 példányos térképészeti anyagot, valamint 15 ezer partitúrát és 15 ezer magnófelvételt.

Az ARIADNA megvalósításáig vezető "hosszú utazás" 1964-ben a könyvtári automatizálás követelményeinek megfogalmazásával kezdődött, majd 1987-ben telepítették a SABINA rendszert. A továbblépés első fázisa a szerzeményezési alrendszer kifejlesztése volt (szerzeményezés, leltározás, könyvtári és egyéb statisztikák). A második fázisban újrakonvertálták a központi katalógust, s egyedi modulokat fejlesztettek ki az időszaki gyűjteményes művek, a speciális dokumentumok és a kölcsönzés számára. A fejlődés utolsó szakaszában valamennyi alrendszert egyetlen adatbázisban foglalták össze. Biztosították az automatizált katalógus online használatát és beépülését a nemzeti hálózatba. A továbbfejlesztést hátráltatta, hogy a rendszert vezérlő miniszámítógép a kultuszminisztériumban volt.

Ez a függőség akadályozta a SABINA továbbfejlesztést. Mindezek következtében a Spanyol Nemzeti Könyvtár önálló rendszer bevezetésére vállalkozott. 1989-ben a Fujitsu cég vállalta a hardver és a szoftver szállítását, 1991 márciusában helyezték üzembe az ARIADNA-t, a program Facom 760/20 számítógépen fut. A hálózatnak jelenleg több, mint 960 passzív és több, mint 190 aktív csatlakozása van. Azok a munkaállomások, melyek még nem csatlakoztak a hálózathoz, 3270-es terminálokat használnak.

Az ARIADNA tíz alrendszert tartalmaz, melyek három alcsoportra bonthatók:

1. adatbáziskezelés (adminisztráció, termék, metastruktúra meghatározása);
2. információkezelés (katalogizálás, visszakeresés, OPAC, kötegelt információkezelés);
3. állománykezelés (szerzeményezés, kölcsönzés, másolás).

A rendszer a szakvélemények alapján rugalmas, könnyen alkalmazható a változó igényekhez. A Spanyol Nemzeti Könyvtár az ARIADNA alkalmazásával egyaránt online katalogizálja a modern monográfikus műveket, a történeti monográfiákat, a térképészeti anyagot, a magnófelvételeket, a partitúrákat, a grafikus anyagot és az időszaki gyűjteményes műveket. Az adatbank az online katalógus mellett kötegelt információkezelésre is alkalmas, segítségével lehetővé válik a cédulakatalógus konverziója is. 1992-ben

180 ezer egységet vittek be az adatbázisba, melyeknek a Bibliografía Espanola (Spanyol Nemzeti Bibliográfia) 1979-es szalagjai is részei. Az ARIADNA rendszerből lekérdezhethők a képanyagok, segítségével előállítható a Spanyol Nemzeti Bibliográfia, készíthető CD-ROM és más adathordozó. A teljes és rövidített címek IBERMARC formátumban készülnek.

A helyi és külső felhasználók az üvegszálás technika felhasználásával teremtenek kapcsolatot a központi számítógépel. Az ARIADNA napjainkban a kultuszminisztérium PIC rendszere segítségével az Iberpac hálózaton és az Irlsen keresztül csatlakozik az Internetre. A közeljövőben videotexen is elérhető lesz.

(Az ARIADNA-ról és az ADMYTE tervről lásd még a 95/077. sz. referátumot a Könyvtári Figyelő 1995. 1. számában.)

(Drobinoha Angéla)

Számítógép-szoftver

95/302

KUMAR, Satish – KAR, Debal C.: Library computerization: an inexpensive approach = Libr.Rev. 44.vol. 1995. 1.no. 45-55.p. Bibliogr. 70 tétel.

Könyvtárgépesítés olcsón: a Micro-ISIS rendszer használata

Integrált gépi rendszer; Szoftver

A szerzők a CDS/ISIS bibliográfiai adatbázis-kezelő programnak a Tata Energy Research Institute (Delhi) könyvtárában használt alkalmazását ismertetik. Bemutadják a program tulajdonságait, hardver-feltételeit és beszerzési lehetőségeit (UNESCO). A cikk egy átfogó irodalomkutatás alapján egy szemlét és egy bibliográfiát is közread a CDS/ISIS könyvtári alkalmazásairól.

(Autoref.)

95/303

CHOWDHURY, Gobinda G. – NEELAMEGHAN, A. – CHOWDHURY, Sudatta: Vocabulary control online in MicroISIS databases: a Pascal interface = Microcomp.Inf.Manage. 11.vol. 1994. 4.no. 295-305.p. Bibliogr.

Online szókészlet-ellenőrzés Micro-ISIS adatbázisokban Pascal programmal

Besorolási adatok egységesítése; Input; Szoftver

A szerzők szerint az adatbázisépítés során a tárgyszavak, nyelvek, országok stb. elnevezési következetessége érdekében szükség van online szókészlet-ellenőrzésre, a keresőkifejezések és kódok egységtésére. A legtöbb információkeresési program, beleértve a Micro-ISIS-t is, biztosítja az online szókészlet-ellenőrzést a keresőkérdés megfogalmazásakor, de kevés az olyan termék, amelyik az adatbevitel alkalmával is képes erre. A Micro-ISIS-hez írt VOCON.PAS nevű Pascal interfész segítségével egyes mezők kitöltéséhez online módon ki lehet választani a megfelelő kifejezést vagy kódot. A program ezen kívül még használható MFN szerinti rekordmódosításra, a szókészlet aktualizálására ill. módosítására olyan kifejezésekkel, amelyeket egy másik szókészletből online módon választottunk ki.

(Autoref.)

95/304

FURNER-HINES, Jonathan – WILLETT, Peter: The use of hypertext in libraries in the United Kingdom = Vine. 97.no. 1994. 45-49.p.

Könyvtári hiperszöveg-alkalmazások az Egyesült Királyságban

Felmérés [forma]; Hiperszöveg

A brit könyvtárakban használt hipertext-rendszerek és -termékek használatának felderítésére felmérést végeztek – a cikk ennek eredményeit foglalja össze. Nem meglepő, hogy a leglelkesebb használóknak és előállítóknak az egyetemi könyvtárak bizonyultak. A felmérés

szerint a hipertext-rendszerek könyvtári fejlesztése négy fő fejlesztési szakaszban történik (multimédia, interaktivitás, hozzáférhetőség hálózaton, és e három szempont egy rendszerbe való összevonása), de megvan a lehetőség arra is, hogy egy könyvtár valamelyik szakaszt kihagyva (pl. Gopher szerver kifejlesztése) azonnal a legfelső lépcsőfokra "ugorjon" (WWW szerver telepítése).

(Autoref. alapján)

Lásd még 310

Elektronikus könyvtár

95/305

PHILLPOT, Clive: Book museums or virtual libraries = Art Libr.J. 19.vol. 1994. 4.no. 4-9.p. Bibliogr. 25 tétel.

Könyvmúzeum vagy virtuális könyvtár

Elektronikus könyvtár; Jövő könyvtára; Szak-könyvtár -művészeti, irodalmi

Annak ellenére, hogy a hagyományos könyvnek még nincsen teljes értékű helyettesítője, minden jel arra mutat, hogy a belátható jövőben az elektronikus publikációk fognak előtérbe kerülni. A hagyományos könyvtárak könyvmúzeumokká, a könyvtárosok múzeumőrökké válnak, sok könyvtáros szerepe viszont megváltozik: ők előre csomagolt múzeumi tárgyak helyett határtalan mennyiségű csomagolatlan elektronikus információval fognak foglalkozni, megteremtve és szorgalmazva ezek nyilvános hozzáférhetőségét. Az elektronikus "virtuális könyvtár" képi és szöveges információkat egyaránt tartalmaz majd. Magába kell foglalnia a művészeti könyvtárakat is, feltéve ha addigra nem válnak ezek is múzeumokká. Mind a virtuális könyvtárban, mind a művészeti könyvtárakban szükség lesz a könyvtárosok szaktudására és leleményére. A virtuális könyvtár és a hagyományos könyvtár azonban valószínűleg sohasem fog teljesen

különné válni: az utóbbi továbbra is kapuként szolgálhat az előbbihez való hozzáféréshez.

(Autoref.)

95/306

WU, Zimin – RAMSDEN, Anne – ZHAO, Dianghuo: The user perspective of the ELINOR electronic library = Aslib Proc. 47.vol. 1995. 1.no. 13-22.p. Bibliogr.

Az ELINOR elektronikus könyvtár a használók szempontjából

Egyetemi könyvtár; Elektronikus könyvtár; Használói szokások; Hatékonyság; Kísérlet

Már ma is látható, hogy a jövő könyvtára az elektronikus könyvtár lesz, de ami a használók és a használhatóság szempontjait illeti, a téma még sok kutatást igényel. A cikk a használó szempontjából ismerteti a De Montfort egyetem ELINOR (Electronic Library and Information Online Retrieval) programját. Mindenekelőtt az ELINOR használói képernyőinek fő jellemzőit mutatja be: hogyan találhat meg az olvasó egy dokumentumot a rendszerben, s olvashatja el azt a képernyőn. Ezt követően egy használói felmérés módszertanát és eredményeit tárgyalja. A felmérés, amelyet az 1993-as tanév őszi szemeszterében végeztek, nyolc, találomra kiválasztott használó tapasztalataira épült. A felmérés során a résztvevőknek keresési, böngészési és olvasási feladatokat kellett megoldaniuk, majd válaszolni egy kérdőív kérdéseire. Az előbbieket célja az volt, hogy az ELINOR használhatóságának objektív felmérése segítségével összehasonlítsák az elektronikus és a nyomtatott könyvek használatát, a kérdőívvel pedig a résztvevők szubjektív benyomásairól kívántak képet kapni. A tervek szerint a következő felmérést kiterjesztik az "Üzleti információs rendszerek" tantárgy összes első- és másodéves hallgatójára.

(Autoref.)

Lásd még 198